

ASIA

Turun tullin menettely liittyen kotietsintään ym.

KANTELU

Kantelija arvostelee 11.10.2016 oikeuskanslerille osoittamassaan kantelukirjoituksessa, jonka oheen on liitetty asiakirjakopioita, Turun tullin, erityisesti sen johtajan ja tullitarkastajan, menettelyä talvella 2015 – 2016. Tuolloin Tulli oli yrittänyt tavoittaa kantelijaa esitutkintakuulusteluja varten, kun tälle oli ulkomailta saapunut huumausainetta sisältävä postilähetys.

Kantelun mukaan Tulli jätti kantelijalle osoittamissaan yhteydenottopyynnöissä mainitsematta, mistä rikoksesta häntä epäiltiin. Kantelija jätti kuulustelukutsut noudattamatta terveydellisistä syistä. Viimein Tulli suoritti kotietsinnän kantelijan asuntoon, jossa oli vain hänen puolisonsa. Tämä ei suostunut avaamaan asunnon ovea, mutta tullimiehet menivät sisälle huoltomiehen avaimella. Kantelijan puolison kertoman mukaan tullitarkastaja käveli asuntoon ”pippurisumutetta heilutellen” ja vaikka puoliso oli kertonut, ettei kantelija ollut kotona, olivat tullimiehet ryhtyneet etsimään häntä taskulampun avulla komerosta ja sängyn alta. Kantelija epäilee esitutkinnan ja kotietsinnän laillisuutta ja katsoo, että tulliviranomaiset ovat rikkoneet hienotunteisuusperiaatetta ja syyttömyysolettamaa ja jättäneet hänelle tiedottamatta esitutkinnasta.

SELVITYS

Tulli on toimittanut valvontaosastonsa antaman lausunnon, jonka liitteinä on Turun tullin johtajan, tutkintayksikön päällikön ja tullitarkastajan antamat selvitykset sekä asiakirjakopioita.

VASTINE

Kantelija on antanut vastineen hankittuun selvitykseen.

RATKAISU

Tapahtumatietoja

Asiakirjojen mukaan Vantaalle (ilmeisesti Helsinki-Vantaan lentoasemalle) oli 24.9.2015 saapunut Hollannista kantelijalle osoitettu postilähetys, joka sisälsi 5 lappua, joissa tullilaboratorion lausunnon mukaan oli huumausaineeksi luokiteltavaa LSD:tä. Tullin tutkinnanjohtaja katsoi, että oli syytä epäillä kantelijan syyllistyneen huumausainerikokseen ja määräsi esitutkinnan käynnistettäväksi.

Koska kantelijalle ei löytynyt puhelinnumeroa, toimitti tullin rikostutkija hänelle 20.11.2017 kirjallisen yhteydenottopyynnön postilähetykseen merkittyyn osoitteeseen Turun Ylioppilaskylään asunnossa olleelle kantelijan puolisolle suljetussa kirjekuoressa. Puolison kertoman mukaan tullitarkastaja oli tuossa tilanteessa esiintynyt ”uhkaavasti” eikä ollut heti kertonut, että hän oli Tullista. Kuulustelukutsussa ei ollut mainittu, oliko esitutkinta käynnistetty ja epäiltiinkö kantelijaa jostakin rikoksesta. Kantelija ei ottanut yhteyttä Tulliin.

Tulli toimitti kantelijalle uuden yhteydenottopyynnön 30.11.2016. Siinä mainittiin, että kantelijaa epäiltiin rikoksesta, mutta ei kuitenkaan mainittu mistä rikoksesta, ja kehoitettiin ottamaan yhteyttä Tulliin tai vaihtoehtoisesti toimittamaan todistus hyväksyttävästä poissaolosoystä. Kantelija ei ottanut yhteyttä Tulliin.

Tulli lähetti 18.1.2016 kantelijalle uuden samansisältöisen kirjeen, jossa häntä kehoitettiin saapumaan kuulusteluun 29.1.2016. Edelleenkin kantelija ei ottanut yhteyttä Tulliin.

Tullin tutkinnanjohtaja laati 2.2.2016 kantelijaa koskevan noutomääräyksen. Turun tullin rikostutkijat kävivät kantelijan asunnolla 3.2.2016 ja 4.2.2016, mutta kantelijaa ei tavoitettu.

Tullin rikostutkijat kävivät 13.2.2016 kantelijan asunnolla kolmannen kerran. Tutkijoiden kertoman mukaan asunnossa oli valot päällä ja ikkunanverho liikahti. Rikostutkijat koputtivat ovea ja kertoivat olevansa Tullista. Hetken odottelun jälkeen tutkijat menivät asuntoon huoltomiehen avaimella. Asunnossa oli kantelijan puoliso. Tullimiehet (tullitarkastaja ja hänen kollegansa) etsivät kantelijaa tuloksettomasti ja jättivät asuntoon suljetussa kirjekuoressa häntä koskevan noutomääräyksen ja kehotuksen ottaa yhteyttä Tulliin. Kantelijan kertoman mukaan hänelle selvisi vasta tämän kutsun perusteella, että häntä epäiltiin huumausainerikoksesta.

Kantelija ei edelleenkin ottanut yhteyttä Tulliin eikä ilmoittanut poissaolosyytä. Kantelijan kertoman mukaan hän oli lähettänyt lääkärinlausunnon Tullille, mutta se oli kadonnut postissa. Tutkinnanjohtajan päätöksellä kantelija etsintäkuulutettiin 16.2.2016. Kantelijan puoliso toimitti 8.4.2016 Turun tulliin kantelijaa koskevan lääkärinlausunnon, jonka jälkeen tutkinnanjohtaja määräsi kantelijaa koskevan etsintäkuulutuksen poistettavaksi. Tullin antaman selvityksen mukaan kantelijaa ei ollut vielä selvityksenantopäivään mennessä saatu kuulusteltua.

Oikeusohjeita

Huumausainerikoksista säädetään rikoslain 50 luvussa. Luvun 1 §:ssä säädetään, että joka laittomasti (kohta 3) tuo tai yrittää tuoda maahan taikka vie tai yrittää viedä maasta taikka kuljettaa tai kuljetuttaa tai yrittää kuljettaa tai kuljetuttaa huumausainetta on tuomittava huumausainerikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 1 luvun 2 §:n mukaan tullirikoksella tarkoitetaan muun muassa (kohta d) sellaista rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista.

Saman luvun 4 §:n 2 momentin mukaan tullirikostorjunnan tullimiehellä on Tullin suorittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä esitutkintalain mukaisiin tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinolain mukaisia pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa, jollei laissa toisin säädetä.

Luvun 5 §:n mukaan Tullin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Luvun 6 §:n mukaan tullirikostorjunnan tullimiehen toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Tätä kutsutaan suhteellisuusperiaatteeksi.

Luvun 7 §:n mukaan Tullin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tätä kutsutaan vähimmän haitan periaatteeksi.

Mainitun lain 2 luvun 1 §:n mukaan tullirikosasian esitutkinnan toimittaa Tulli. Luvun 4 §:n mukaan Tullin toimittamassa esitutkinnassa tutkinnanjohtajana on pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu Tullin virkamies (tarkoittaa Tullin rikostorjunnan päällikköä, Tullin rikostorjunnan toimintayksikön päällikköä sekä Tullin rikostorjunnan tulliylitarkastajaa, jonka Tullin rikostorjunnan päällikkö on määrännyt tutkinnanjohtajaksi). Muu tullirikostorjuntatehtävissä toimiva tullimies saa saamansa määräyksen perusteella asian laatuun liittyvästä tai muusta vastaavasta perustellusta syystä johtaa tutkintaa.

Pakkokeinolain (806/2011) 8 luvun 3 §:n mukaan yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa. Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n mukaan yleisestä kotietsinnästä päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisimies (vastaavasti tullirikostorjunnan tullimies) saa kuitenkin ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän muun muassa henkilön löytämiseksi.

Pakkokeinolain 8 luvun 18 §:ssä säädetään kotietsinnän saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Lainkohdan 1 momentin mukaan sen vaatimuksesta, jonka luona kotietsintä on toimitettu, tuomioistuimen on todettava, ovatko kotietsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa taikka onko kotietsinnässä menetelty lain 8 luvun 5 tai 6 §:n edellyttämällä tavalla (näissä lainkohdissa säädetään läsnäolosta kotietsinnässä ja menettelystä siinä). Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa kotietsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta. Pykälän 3 momentin mukaan asiaa koskevasta tuomioistuimen päätöksestä saa valittaa.

Pakkokeinolain 8 luvun 19 §:n 1 momentin mukaan etsinnän toimittajan on ilman aiheetonta viivytystä laadittava kotietsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella.

Arviointi

Minulla ei ole aihetta epäillä, että Tullin tutkinnanjohtaja olisi menetellyt lainvastaisesti arvioidessaan, että oli syytä epäillä kantelijan syylistyneen huumausainerikokseen, ja käynnistäessään sen vuoksi esitutinnan. Minulla ei myöskään ole aihetta epäillä, että Tullin tutkinnanjohtaja olisi menetellyt lainvastaisesti päättäessään määrätä kantelijan noudettavaksi kuulusteluun, kun hän ei ollut useista kutsuista huolimatta saapunut vapaaehtoisesti kuulusteltavaksi eikä ollut ilmoittanut laillista estettä. Tullin rikostutkijoiden suorittamasta kotietsinnästä kantelijan löytämiseksi totean seuraavaa.

Toisin kuin Tullin valvontaosasto on lausunnossaan katsonut, tullirikostorjunnan tullimies saa pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 3 momentin nojalla toimittaa yleisen kotietsinnän henkilön löytämiseksi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen erillistä kotietsintäpäätöstä.

Koska kotietsinnällä puututaan perusoikeutena taattuun yksityiselämän ja kotirauhan suojaan (perustuslain 10 §), voidaan edellyttää, että pakkokeinolain säätämiä menettely- ja muotomääräyksiä noudatetaan tarkoin. Tähän kuuluu muun muassa se, että kotietsinnästä tulee laatia pöytäkirja. Muotomääräysten noudattaminen on tärkeää muun muassa sen vuoksi, että kotietsinnän kohteeksi joutuneella taholla on pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n mukaisesti oikeus saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Kun tuomioistuin tutkii kotietsinnän lainmukaisuutta, sen on voitava tarkistaa, millä perusteella kotietsinnästä on päätetty ja miten se on toimeenpannut.

Käsiteltävänä olevassa tapauksessa kotietsinnästä ei laadittu ilman aiheetonta viivytystä asianmukaista pöytäkirjaa. Näiltä osin Tulliviranomaiset ovat menelleet lainvastaisesti. Asiassa ei sinänsä ole ilmennyt aihetta epäillä, että kotietsinnän aineelliset edellytykset olisivat käsiteltävänä olevassa tilanteessa puuttuneet, mutta lainvastaisena on pidettävä sitä, että kotietsintäpöytäkirjan laatimista koskevia pakkokeinolain määräyksiä ei noudatettu kotietsintää toimeenpannassa.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Katson laillisuusvalvonnallisesti riittäväksi toimenpiteeksi kiinnittää Tullin huomiota pakkokeinolain määräysten noudattamiseen ja niiden perusoikeusmyönteiseen tulkintaan kotietsintöjä suoritettaessa. Mainitussa tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni Tullille, jonka tulee saattaa se edelleen Turun tullin rikostutinnan tietoon.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Kimmo Hakonen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Tom Smeds

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
POSTIOSOITE PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN 0295 16001
TELEFAKSI 09 160 23975

E-MAIL etunimi.sukunimi@okv.fi
INTERNET www.okv.fi